

Ystävyysskaupunki- kokoukset maailmanpolitiikan kaltevilla rajapinnalla

Suomen ja Neuvostoliiton kaupunkien välinen ystävyysoiminta alkoi Stalinin kuoleman jälkeen 1953. Aloite tuli Suomen taholta ja välikätenä toimi Suomi-Neuvostoliitto-seura. Ensimmäinen suuri kaikkien ystävyysskaupunkien kokous järjestettiin Leningradissa kesällä 1969. Ennen Neuvostoliiton romahdusta pidettiin yhdeksän suurokokousta, vuorokertoina molempien maiden historiallisissa keskuskaupungeissa. Suomessa kokousten järjestelyvastuussa olivat isäntäkaupungin ohella Suomi-Neuvostoliitto-seura ja kuntakenttä edustanut Suomen Kaupunkiliitto, jolla oli pitkä historia toiminnasta kansainvälisessä kaupunkidiplomatiassa. Neuvostoliitossa ystävyysskaupunkikokoukset olivat osa valtiojohtoista, kokonaisvaltaista ulkopoliittikkaa, ja toteutuksista vastasivat Neuvostoliiton ystävyysskaupunkien ja ystävyyssseurojen liitot sekä Neuvostoliitto-Suomi-seura. Kokouksia leimasi ankara protokolla, mutta hetkittäin koettiin ”aitoa kansojen välistä ystävyyttä”, kun sadat paikallisvaikuttajat tutustuivat toisiinsa ruohonjuuritasolla ja kotikaupungeissaan.

Laura Kolbe

Tässä artikkelissa tarkastelen Suomen ja Neuvostoliiton välisiä ystävyysskaupunkikokouksia (jatkossa: yk-kokous) vuosina 1969–1990 kansainvälisen kylmän sodan politiikan ja ”pehmeän” kaupunkidiplomatian risteyspisteessä. Ensimmäinen ystävyysskaupunkikokous pidettiin Leningradissa kesällä 1969 ja viimeinen ennen Neuvostoliiton hajoamista Oulussa vuonna 1990. Suomessa ystävyysskaupunkikokousten järjestelystä vastasi kaksi kansallisen tason toimijaa, Suomen Kaupunkiliitto (SKL, perustettu 1912, lakkautettu 1993) ja Suomi-Neuvostoliitto-seura (SNS, perustettu 1944). Artikkelissa ei tarkastella yksittäisten kaupunkien kummi- tai ystävyysoimintaa, vaan näkökulma on ystävyysskaupunkikokouksia järjestäneiden suomalaistoimijoiden motiivien, yhteistoiminnan ja tarkoituksien avaamisessa. Suomi-Neuvostoliitto-seuran toiminnasta on olemassa laaja historia, sen merkitys tunnetaan ja sen

vaikutushistoriaa tutkitaan, mutta vuonna 1993 toimintansa lakkauttaneen Suomen Kaupunkiliiton rooli on idänpolitiikan verkostoissa jäänyt vähäisemmälle tarkastelulle. Lisäksi liiton historia on kirjoitettu vain vuoteen 1962. (Hentilä 1962; Kinnunen 1998; Mikkonen 2015.)

Artikkelin keskeiset kysymykset ovat: Olivatko suuret ystävyystapaamiset alisteisia maiden väliselle kylmän sodan ulkopoliitikalle? Pantiinko kaupunkikokoukset samaan YYA-henkiseen formaattiin kuin muu Suomen ja Neuvostoliiton välinen poliittinen ja kulttuurinen yhteistyö? Miten SNS ja Kaupunkiliitto onnistuivat yhdistämään tavoitteensa, ulkopoliittisen kasvatustehtävän ja kunnallispoliittisen intressin?

Artikkeli perustuu liiton ja seuran arkistoaineistoon, joka sisältää ystävyyskaupunkikokousten valmisteluaineistoja, kokouspöytäkirjoja, ohjelmia ja puheita. Tässä yhteydessä on viitattu SNS:n arkistokokonaisuuteen, joka on avoimesti tilattavissa ja luettavissa Kansallisarkistossa. Lisäksi lähteenä on käytetty Kaupunkiliiton julkaisemaa, kuukausittain ilmestynyttä *Suomen Kunnallislehteä*. Lehdessä raportoitiin monipuolisesti yk-kokousten annista ja liiton kansainvälisestä toiminnasta.

Symbolisesti ja konkreettisesti yk-kokouksissa oli vastakkain eriparisia ja erikokoisia toimijoita. Eriparisuutta synnytti kaupunkien asema molemmissa maissa. Suomessa Kaupunkiliitto oli Suomen vanhin kunnallinen keskusjärjestö, jonka ylintä päätäntävaltaa käyttivät joka kolmas vuosi kokoontuvat kaupunkipäivät. Edustajat valittiin kaupungeista ja kauppaloista asukasluvun mukaisessa suhteessa. Kaupunkiliiton toimisto toteutti kaupunkipäivillä päätettyä politiikkaa ja julkaisi omaa lehteä, *Suomen Kunnallislehteä*. Liitto katsoi edustavansa kuntakenttää, sillä kaupungeissa ja kauppaloissa vaikutti noin 30 000 luottamustoimihaltijaa ja 120 000 viranhaltijaa. Kansainvälinen verkottuminen oli osa liiton toimintaa. Se kuului kansainväliseen kaupunki- ja kuntaliittoon eli *The International Union of Local Authorities* -järjestöön (IULA per. 1913), Historiallisesti liitolla oli vahvat, itsenäiset ja toimivat suhteet muihin pohjoismaihin ja Saksaan. (Harvia 1938, 8–15.)

Vastaava kuntien ääni puuttui Neuvostoliitosta. Kaupungit olivat valtiojärjestelmän epäitsenäisiä osia, ja niiden hallinto oli kommunistisen puolueen käsissä. Neuvostoliitossa kaupunkeja perustettiin, hallittiin ja johdettiin osana valtionpolitiikkaa, ja niiden ”ulkopoliittikka” oli osa Neuvostoliiton kokonaisvaltaista ulkopoliitiikkaa. Neuvostoliitossa oli (vuonna 1989) 24 yli miljoonan asukkaan kaupunkia, kun Suomen suurimman kaupungin Helsingin asukasluku oli puoli miljoonaa. Neuvostoliitossa ei ollut kaupunki- tai kuntaliittoja, joten vastuutahoksi tuli Neuvostoliiton ystävyysseurojen liitto ja Neuvostoliitto-Suomi-seura. Molemmat hoitivat Suomi-suhteita SNS:n kautta. Sen rooli on kiinnostava. SNS markkinoi itseään yk-kokousten esitteissä ”kansalaisjärjestönä, jonka tehtävänä on Suomen ja Neuvostoliiton välisten ystävällisten ja luottamuksellisten suhteiden lujittaminen” (SNS ark yk 76, esite). Seuran merkitystä tutkineen Simo Mikkosen mukaan SNS välitti Neuvostoliiton ideologiaa Suomeen ja muodosti yhden suurimmista läntisistä ystävyysseuroista, joita sodan jälkeen perustettiin rautaesiripun kummallekin puolelle. SNS toimi kaksijakoisesti. Se oli kansalaisjärjestö, joka ankkuroitui osaksi kansalaisyhteiskuntaa, mutta toimi ulkopoliittisesti rakentamalla yhteyksiä Neuvostoliiton ihmisiin ja instituutioihin. Toimiva suhde Neuvostoliittoon ja kommunistiseen puolueeseen teki ystävyysseurasta välitilatoimijan valtion kylkeen. Suomessa seuraan, joka alkuvaiheessa oli vahvasti kommunistien johtama, kuului 170 000 jäsentä. Sen valtionavustus oli suurempi kuin muilla ystävyysseuroilla. (Kinnunen 1998, 12, 15; Mikkonen 2015, 109–111.)

Ei ole sattumaa, että lähellä oleva Suomi oli Neuvostoliitolle tärkeä maa. Neuvostomat-kailu Suomeen lähti kasvuun 1960-luvulla. Suomi oli turvallinen länsikohde, sillä maa oli

velvollinen palauttamaan mahdolliset turvapaikanhakijat. Stalinin kuoleman jälkeen 1953 Neuvostoliitto avautui kansainvälisen kanssakäymiseen, ja SNS:stä kehittyi palvelu-, ohjelma-, matka- ja käännöstoimisto. Suoraa kaupunkituntumaa SNS sai piiriorganisaatioiltaan. ”Osastot sijaitsivat suurimmaksi osaksi kaupungeissa, teollisuuskeskuksissa, taajaväkisissä yhdyskunnissa,” todettiin seuran vuoden 1945 vuosikertomuksessa (SNS ark, vk 45). Kuten Mikkonen (2015, 116–121) toteaa, SNS puhui ääriivasemmiston äänellä. Seuran suora yhteys Neuvostoliittoon teki siitä itänaapurin ”rauhantahtoisen” politiikan äänitorven Suomen sisäpolitiikassa ja kansalaistoiminnassa. Ystävyysseurat olivat Neuvostoliiton keino hankkia tietoa läntisestä yhteiskunnallisesta kehityksestä ja modernisoitumisen keinoista kylmän sodan jännitteisessä maailmassa, jossa suurvaltojen tuli osoittaa kilpailukykyä ja kestävyyttä. Neuvostoliiton kulttuurisuhteita ulkomailla edisti Neuvostoliiton Ystävyysseurojen liitto, minkä kautta SNS operoi. (Mikkonen 2015, 116–121.)

”Kansojen välisen ystävyyden” kehittämiseksi kaupunkiyhteistyö tarjosi oivan alustan. Kylmän sodan poliittisessa tutkimusperinteessä kaupunkien näkökulma on jäänyt valtiollisen tai suurvaltadiplomatian varjoon, ja tutkimusta suhteista on vain vähän. Tässä artikkelissa yk-kokousten perustana on ”kalteva rajapinta” eli kylmä sota, joka leikkasi yhteiskuntaelämän kaikkia tasoja. Kun kaupungit ovat keskiössä, mukaan tulee kansainvälisen kaupunkidiplomatian konteksti. Kuten ajanjakson kaupungeja (*Cold War cities*) tutkineet historioitsijat Katia Pizzi ja Marjatta Hietala ovat todenneet, maailmanpolitiikan teemat suodattuivat kaupunkitasolle ja vaikuttivat kaupunkien politiikkaan ja elämään kaupungeissa. Kehittyi transnationaalisia toiminnan muotoja, joilla rakennettiin yhteyttä blokkirajojen yli. Ystävyyskaupunkikokoukset sijoittuvat samaan kategoriaan kuin aikakauden muu urheilu-, kulttuuri- ja tiederyhmävaihto. (Pizzi & Hietala 2016, 2–4; Mikkonen 2016, 150–153.)

SNS oli Neuvostoliiton äänitorvi, ja Suomen Kaupunkiliitto asettui itäyhteistyöhön kaupunkien edunvalvojana. Se ankkuroitui historiallisesti läntisen Euroopan kaupunkiperinteeseen ja kansainvälisiin kunnallisiin yhteistyöverkostoihin, joita alkoi muodostua jo 1910-luvulla. Kaupunkihistorioitsijat Michael Hebbert, Shane Ewans ja Yves-Pierre Saunier ovat osoittaneet, että ylikansallisen kuntayhteistyön (*transnational municipal movement*) kaksi nousukautta sijoittuivat molempien maailmansotien jälkeiseen aikaan. (Ewen & Hebbert 2007; Saunier & Ewans 2008; Saunier 2006.) Pakettiin kuuluivat ”veljeskaupunkisuhteet”. Ensimmäiset solmittiin jo 1918 sodan kauhuista toipuvassa Euroopassa, kun tarvittiin uusia työkaluja vihollisuuksien särkevien yhteyksien korjaamiseen. Toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen kaupungit aktivoituivat jälleen ystävyystoimintaan. Monet olivat entisiä vihollisia. Ystävyyskaupunkitoiminnasta kasvoi kansainvälinen liike, sillä 1950-luvulla 159 maan kaupungit olivat muodostaneet 11 000 ystävyysuhdetta. (Zelinsky 1991, 4–8; Furmankiewicz 2005, 1–2.)

Urbaania diplomatiaa, kaupunkien välistä ulkopoliitikkaa ja verkottumista on Euroopassa toistaiseksi tutkittu yllättävän vähän. Pohjoismaiden pääkaupunkien keskinäiset kuntakonferenssit muodostavat kiinnostavan transnationaalisen tutkimuskohteen. (Kolbe 2007.) Muutakin tutkittavaa riittää, sillä kaupungit ovat olleet vuosisatojen ajan ulkopoliittisesti aktiivisia, toteavat Kölnin ulkosuhteita analysoineet saksalaiset Jürger Roters ja Freider Wolf (2013, 138–140).¹ Kaupunkien väliset partnerisopimukset ja yhteistyö sekä kaupunkidiplomatia muodostavat oman tärkeän, mutta toistaiseksi marginaaliseksi mielletyn ulkopoliittikan alalajin. Diplomatian valtiokeskeisyyden haastoivat vuonna 2007 alankomaalaiset tutkijat Rogier van der Pluijm ja Jan Melissen osoittamalla, kuinka EU:n kaltaiset kansainväliset organisaatiot ja suurkaupungit, eräät alueet ja maakunnat olivat nousseet toimimaan kansain-

välisesti ja ylikansallisesti, siis diplomaattisesti. Tutkijat rakensivat kaupunkidiplomaattisen kuuden muuttujan pelikentän. Osat ovat talous ja kaupan edistäminen, kulttuuri ja tiede, kaupunkimarkkinointi (*city branding*), verkostot, informaation kerääminen ja edunvalvonta (*lobbying*). (van der Pluijm & Melissen 2007, 6–10; ks. myös Roters & Wolf 2013, 332–333.)

Hollantilaisten raportin julkaisi arvovaltainen The Netherlands Institute of International Relations Clingendael, ja sen mallia voi soveltaa kaupunkihistoriaan. Diplomatia menneisyydessä voi olla kahden tai useamman kaupungin välistä vaikuttamista (*two-sided diplomacy*) tai toimintaa laajemmissa verkostoissa yhdessä muiden kaupunkien kanssa (*multiple-sided diplomacy*). Kaupunkidiplomatiaa edustaa myös kahden tai useamman kaupungin toimiminen kansainvälisesti yhteisen tavoitteen puolesta. Kaupunkidiplomatian näkökulma haastaa perinteiset kronologisesti rakennetut paikallisuutta korostavat kaupunkihistoriat. Läsäolo transnationaalisissa vaikutusverkostoissa on niissä usein jäänyt vain maininnan varaan. Ystävyyskaupunkitoiminta liittyy kaupunkidiplomatiaan. Sitä on tutkittu monenlaisessa kontekstissa: yksittäisten kaupunkien kannalta, osana rajakaupunkien välistä toimintaa, paikallishistorian kontekstissa tai kansainvälisesti. (Zelinski 1991, 10–31.)

Tutkijat Pertti Joenniemi ja Jaroslaw Janczak ovat pyrkinet tuottamaan teoriaa globaalin ystävyyskaupunkitoiminnan ymmärtämiseksi, mutta toteavat, että asetelma eri maissa, eri kaupunkien ja toimijoiden välillä on harvoin yhteismitallinen. Yhteistä teoriaa ei ole, vaikka alan tutkijat jakavat ymmärryksen ystävyyskaupunkitoiminnan merkityksestä. Sana ”ystävyyss” taipuu monenlaiseen käyttöön, samankaltaisuuden ja yhdenmukaisuuden korostamiseen tai toiminnan näkemiseen mahdollisuutena omaan muutokseen tai identiteetin kirkastamiseen. Kaupunkien yhteistyön motiivi on vaihdellut. Kylmän sodan aikana ystävyyskaupunkitoimintaan jalostui ajatus globaalista kriisinhallinnasta. Ystävyyskaupunkeja tarvittiin liudentamaan valtioiden välisiä jännitteitä, ja suorastaan ”protestihengessä” tuomaan vaihtoehto suurvaltablokkien sotilaalliseen jännitystilaan. Ystävyyskaupunkitoiminta toi kaksinaapaiseen maailmaan uudenlaisia sävyjä, identiteettejä ja politiikan toimintamalleja. Luomalla mikrotason kahdenvälisiä ”ystävyyssaskuja” kaupungit synnyttivät ainakin hetkeksi illuusion mahdollisuudesta muutokseen tai toisenlaisesta, rakentavasta tavasta vaikuttaa ylikansallisesti. (Joenniemi & Janczak 2017, 424–427.)

Ystävyyskaupungit ja kylmän sodan kaupunkidiplomatia

Vuoteen 1969 mennessä 42 kaupunkia oli solminut ystävyys-suhteet Suomen ja Neuvostoliiton välillä. Pioneerikaupungit olivat Lahti ja Turku, jotka aktivoituivat Stalinin kuoleman jälkeen 1953. Ne lähestyivät SNS:aa, joka otti yhteyttä neuvostoliittolaisiin toiveella, että Suomen ja Neuvostoliiton välisten ystävyysseurojen tuli olla toiminnassa aktiivisia. Ensimmäinen ystävyysvaltuuskunta lähti Lahdesta Zaporozheen syyskuussa 1953, ja kuukautta myöhemmin turkulainen ryhmä vieraili Leningradissa. Pian solmittiin naapurin retoriikan mukaiset ”veljeskaupunkisuhteet”. Tarinan mukaan Lahti ehti vähän edelle, mutta Turku tuli pian perässä. Varhaisvaiheista luotiin toiminnalle perustamismyytti, jota toistettiin jokaisessa ykkökouksessa. Myös pääkaupungissa alettiin viritellä suhteita Moskovaan, jonne lähti korkean tason seurue tammikuussa 1954. Ajankohdasta leivottiin sittemmin Helsingin ja Moskovan suhteiden alkamisvuosi. (SNS ark, vk 1052–55; SKL 7/1974; Kolbe 2002, 370–371.)

Taustalla vaikuttavista organisaatioista Suomen Kaupunkiliitto oli kokenut kaupunkidiplomaattinen toimija astuessaan ”idänpolitiikkaan”. Liitto oli ollut 1940-luvun alussa luomassa kummikuntatoimintaa Ruotsin ja Suomen kaupunkien välille. Laaja, Pohjanlahden ylittävä

yhteistyön ja avunannon verkosto oli mallina, kun suomalaiskaupungit halusivat vastaavia verkostoja Suomen ja Neuvostoliiton välille. Toisin kuin lännessä, suorat suhteen eivät onnistuneet, vaikka se oli suomalaiskaupunkien toive. Välittäjäroolin otti SNS. Seura oli tässäkin asiassa naapurisuhteiden portinvartijana, joten sen näkökulmasta suorat suhteet olivat virhe. Käytännössä kaupunkien ja aikaa myöten Suomen Kaupunkiliiton ainoa vaihtoehto oli toimia SNS:n kanssa, mikä edellytti liittymistä seuran jäseneksi. Aloitteen teki yleensä suomalainen kaupunki, joka toimitti pyynnön venäläisen ystävyyskaupungin saamisesta seuraan. Asiakirja toimitettiin Neuvostoliiton ulkomaisia kulttuurisuhteita edistävään liittoon, josta viesti välitettiin Neuvostoliiton Ystävyyskaupunkien liittoon. Kun sopiva kaupunki löytyi, asiasta informoitiin suomalaista osapuolta, joka yleensä hyväksyi esityksen ja pian päästiin sopimukseen. (Kinnunen 1998, 345–347.)

Suomessa toivottiin siis suoraa toimintaa kaupunkien välille, mutta Neuvostoliitossa kaupungit nähtiin diplomaattisiksi työkaluiksi, joiden avulla ulkopoliittista vaikuttamista voitiin tehdä suoraan ja tehokkaasti. Ystävyyskaupungeista Neuvostoliitto sai välitöntä tietoa keinoista, joilla läntinen maailma kehitti kaupunkiaan. Suomen Kaupunkiliitto oli samaan aikaan eli 1960-luvun lopulla aktivoitunut kansainvälisesti. Suhteita luotiin rautaesiripun toiselle puolelle, Tšekkoslovakiaan, Unkariin ja DDR:ään. Neuvostoliitto-suhteiden motiivina oli saada liitolle laajempaa kansainvälistä näkyvyyttä ja kaupunkidiplomaattista vaikutusvaltaa. Liitto voidaan nähdä – kun sovelletaan van der Pluijmin and Melissenin pelikenttämallia – pelikentän siinä osassa, joka koski verkostoja, informaation keräämistä ja edunvalvontaa (*lobbying*).

Ystävyyskaupunkikokoukset edustivat monenkeskistä kaupunkidiplomatiaa (*multiple-sided diplomacy*). Suomen ja Neuvostoliiton aktivoituminen oli osa kylmän sodan kansainvälistä toimintaa. Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Ranska sekä molemmat Saksat näkivät ystävyyskaupunkitoiminnassa keinon oman ideologian välittämiseen. USA:ssa kummikaupunkitoiminta lähti nousuun vuoden 1956 jälkeen, kun presidentti Dwight Eisenhower toivoi diplomatiasta kansalaislähtöistä (*people-to-people diplomacy*). Neuvostoliitossa ystävyyskaupunkitoiminta oli osa kokonaisvaltaista ulkopoliittikkaa. Ystävyyskaupunkisuhteita alettiin rakentaa systemaattisesti Puolan, Itä-Saksan, Bulgarian ja Tšekkoslovakian välille vuoden 1953 jälkeen. Ystävyyskaupunkitoiminnan huippu saavutettiin vuonna 1970. Kaikkiaan 120 neuvostokaupunkia oli luonut kummisuhteet yli 250 ”kapitalistiseen kaupunkiin” rautaesiripun toiselle puolelle. Suomi kuului näiden kärkeen. (People-to-people Program 1956; Mikkonen & Koivunen 2015, 6–10; Furmankiewicz 2005.)

Kansainvälisen kaupunki- ja kuntaliiton IULA:n rinnalle muodostui toisen maailmansodan jälkeen kaupunkiverkostoja, joiden aktiivit olivat ideologisesti lähellä vastarintatoimintaan osallistuneita piirejä maissa, jotka olivat olleet Saksan miehittämiä. Tällainen vaikutusvaltainen kaupunkien maailmanjärjestö oli *United Towns Organization* (UTO). Liiton perustamissanat lausuttiin Ranskassa huhtikuussa 1957 (ranskaksi *Fédération Mondiale des Villes Jumelees*, FMVJ). Liitto oli osa demokraattista rintamaa, tai kuten perustamisvaiheessa todettiin, liitossa toimittiin ”natsilaisuutta ja fasismia vastaan käydyissä taisteluissa kaatuneiden muistoksi.” Pariisissa toimineen liiton tavoitteeksi asetettiin ”kaikkien kansojen yhdistäminen yli maantieteellisten ja ideologisten rajojen”. (Mitropolski 1979.) Neuvostoliiton Ystävyyskaupunkien liitto liittyi UTO:oon pian perustamisensa jälkeen vuonna 1964. (SKL 12/1976.)

Leningrad 1969: idänpolitiikan rinnalle kaupunkipolitiikkaa

Suurista ja näyttävistä ystävyyskaupunkikokouksista ensimmäinen pidettiin Leningradissa kesällä 1969. Seuraava oli Helsingissä 1971, ja sitten kokousti Tallinnassa 1974, Turussa 1976, Kiovassa 1978, Tampereella 1981, Jaroslavlissa 1983, Lahdessa 1985 sekä Riikassa 1988 ja viimeinen Oulussa 1990. Lähteistä ei selviä, kuka oli aloitteellinen ja miksi yhteiskokous järjestettiin vasta vuonna 1969, vaikka ystävyystoiminta oli alkanut jo 16 vuotta aikaisemmin. Ensimmäiseen, Leningradin ystävyyskaupunkikokoukseen kesäkuussa 1969 matkusti Suomesta 50 henkilöä, jotka edustivat pääasiassa Suomen kaupunkien ja kauppaloiden korkeinta virkamies- tai luottamusjohtoa sekä SN-seuran piirijärjestöjä. Suomen Kaupunkiliittoa edusti osastopäällikkö Sakari Kallio. Isännät tulivat Neuvostoliiton Ystävyyskaupunkien liitosta. *Suomen Kunnallislehti* raportoi: ”Leningradin Moskovan rautatieasema kesäkuun 14. päivänä 1969 kello 23. Asemalaiturilla on suomalaisia ja neuvostoliittolaista kaupunginjohtajia, ystävyysseurojen edustajia, tulkkeja, iloisia jälleennäkemisiä, hälinää” (SKL 7/1969). Lappeenrannan paikallisen SNS:n osaston puheenjohtajan, apulaiskaupunginjohtajan Leo Metherin (sd.) laatimasta matkakuvauksesta paistoi odotus ja ilo sekä hämmennys ja uteliaisuus: ”Suomalaiset saapuivat hieman oudoksuen ja ounastellen edessä olevaa ohjelmaa, sillä kysymyksessä oli ensimmäinen virallinen ystävyyskaupunkien kokous, josta ei aikaisempaa kokemusta ollut” (SNS ark yk 69, osallistujaluettelo, SKL 7/1969).

Ystävyyskaupunkikokouksen koollekutsujana oli Neuvostoliiton Ystävyyskaupunkien liitto yhdessä Leningradin kaupungin ja vuonna 1957 perustetun Neuvostoliitto-Suomi-Seuran kanssa. Laajaa tapaamista tarvittiin, sillä ystävyyskaupunkitoiminta maiden välillä oli hyvässä vaiheessa. Vuodesta 1953 kaikkiaan 47 suomalaista ja neuvostoliittolaista kaupunkia oli muodostanut ystävyysyhteistyön. Käytännössä se merkitsi erilaisten vierailudelegaatioiden vaihtamista, asiantuntijavierailuja ja turismin edistämistä paikkakuntien välillä. Nevan rannoilla luotiin neuvostoliittolaisten johdolla ensimmäiselle ystävyyskaupunkikokoukselle protokolla ja retoriikka. SN-seuran aktiivi Paavo Aitio (skdl) muisteli myöhemmin, että ”ensimmäinen ystävyyskaupunkikokous antoi voimakkaan sysäyksen neuvostoliittolais-suomalaisen ystävyyskaupunkitoiminnan kehitykseen. Kokouksen myötä tuli innostusta ja voimaa” (SKL 7/1974). Neuvostoliiton Ystävyyskaupunkien liiton puheenjohtaja A. A. Sizov valittiin kokouksen puheenjohtajaksi yhdessä suomalaisen kansanedustajan ja Rovaniemen kaupunginjohtaja Tuure Salon (lib.) kanssa. Leningradin toimeenpanevan komitean puheenjohtaja Sizov edusti keskitettyä neuvostojärjestelmää. Hän oli samalla kertaa paikallinen ja valtiollinen puoluevaikuttaja. Salo oli suomalainen kuntavaikuttaja ja luottamushenkilön asemasta virkaansa valittu kaupungin edustaja. Muodostui malli, jonka mukaan suomalaiset olivat eri puolueista valittuja kuntakentän luottamus- ja virkamiehiä, neuvostoliittolaiset edustivat kommunistista puoluetta. (SKL 7/1969.)

Leningradissa kohtasivat länsimainen kansallinen, kunnallinen ja autonominen itsehallintojärjestelmä sekä suuri sosialistinen ja keskitetty yhtenäisvaltio. Vieraat saivat valtiomiesmäisen vastaanoton ja kokous rakennettiin ilmentämään Suomen ja Neuvostoliiton valtiosuhteista tuttua suureellista protokollaa. *Suomen Kunnallislehti* raportoi: ”Puitteet olivat loistavat, kokouspaikka, painetut ohjelmat, simulttaanitulkkaus, miliisi ajoneuvojemme edessä pitämässä risteukset puhtaina muusta liikenteestä” (SKL 7/1969). Ensimmäiseen kokouspäivään kuului vierailu Leningradin kaupungintaloon, jossa vieraille esiteltiin kaupunkia ja sen yleiskaavaa, sekä osallistuminen Leningradissa pidettyihin Turku-päiviin. Varsinainen kokous pidettiin historiallisessa Taurian palatsissa ”yhden ainoan suuren ja yhtenäisen suorakaiteen muotoisen

pöydän ympärillä ja kokouksen kaikki osanottajat mainittiin nimeltä” (SKL 7/1969). Urbaani loistokkuus sai inspiraationsa isäntäkaupungin historiasta ja yhteys Suomen historiaan rakennettiin taidokkaasti. (SNS ark. yk 69, ohjelma ja puheet.)

Syntyi asetelma, jossa muodollisesti toimittiin kaupunkien edellytyksellä, mutta todellisuudessa Leningradin kokous seurasi tarkasti rituaalista, Neuvostoliiton valtiollista suuruutta osoittavaa toimintamuotoa. Oheis- ja kulttuuriohjelma sekä runsaat illalliset toivat esiin paikallista osaamista. Asiaan kuului korkeimman valtiojohdon symbolinen läsnäolo. Avajaisissa luettiin Tasavallan presidentti Urho Kekkosen ja Neuvostoliiton Korkeimman neuvoston puhemieshistön puheenjohtajan Nikolai Podgornyin tervehdykset. Kokousta edelsi tarkka valmistelutyö ja valtuuskuntien muodollinen valitseminen. Tulkkaukset ja täsmällinen hierarkioissa pitäytyminen kuuluivat asiaan – koreografiasta oli sovittu aiemmin kulisseissa ja se noudatti aiemmista maiden välisistä ”ystävyystapahtumista” tuttua kaavaa. (SNS ark yk 69, p&t.)

Leningradissa kuultiin kolme pääalustusta. Neuvostoisännät puhuivat ”ystävyysskaupunkien suhteista”. Kaupunkiliiton Sakari Kallio analysoi kaupunkien kansainvälistä toimintaa. Neuvostoliitto-Suomi-seuran puheenjohtaja A. I. Markuševits ja Suomen pääkonsuli Olli Bergman käsittelivät puheissaan V. I. Leninin syntymän lähestyvää 100-vuosijuhlaa 1970. Lenin kudottiin lenkiksi Suomen ja Neuvostoliiton poliittisiin suhteisiin: ”Kokouksen osanottajat korostavat erityisesti sitä seikkaa, että tämä tilaisuus on pidetty kaupungissa, joka kantaa neuvostovaltion perustajan Vladimir Iljitš Leninin nimeä. Hänen muistoaan kunnioitetaan syvästi Suomessa ja Neuvostoliitossa ja suomalaiset tuntevat hyvin Leninin osuuden riippumattoman Suomen valtion synnyssä”. Yhteisestä historiasta muistutti seppeleen lasku Leningradin Piskarjovin hautausmaalla. Leningradissa yk-kokoukselle annettiin ideologinen sisältö: se auttoi tutustumaan ”puolin ja toisin ystävyyskaupunkien elämään, työskentelyyn, elämäntapoihin ja kulttuurisaavutuksiin”. Tämä ideologia säilyi myös myöhemmissä kokouksissa. Kokouksen huipensi ”Bahtisarain suihkulähde” –baletti Lensovjetin kulttuuritalossa sekä yhteisen julkilausuman antaminen. (SNS ark. yk 69, jl.)

Leningradin kokous osui ajankohtaan, jota leimasi Suomen ja Neuvostoliiton välisen yhteistyön kaikinainen tihentyminen. On kiinnostavaa, että vasta vuonna 1967 SNS:n painettuihin vuosikertomuksiin ilmestyi luku ystävyyskaupunkitoiminnasta, vaikka vilkasta oli ollut jo vuodesta 1953. Leningradissa sinetöitiin SNS:n ja Suomen Kaupunkiliiton lähentyminen. Seuraan perustettiin ystävyyskuntajaosto ja sille ystävyyskuntas sihteeri. Työssä aloitti Antti Leppänen. SNS lähetti pian ystävyyskaupunkikokouksen jälkeen kyselyn 46 ystävyyskuntaan tarpeesta muodostaa uusi taso suhteiden hoitamiseen. Valtaosa vastauksista oli kielteisiä; katsottiin, että SNS hoitaa ”parhaimmalla tavalla” suhteita. Suhde Kaupunkiliittoon sinetöitiin, ja siitä tuli 1969 Suomi-Neuvostoliitto-Seuran yhteisöjäsen. (Kinnunen 1998, 344–345; SNS ark vk 67, 68, 69.)

Leningradin viesti oli selvä. Kaupunkeja tarvittiin ulkopoliittisista syistä, sillä oli ”tarmokkaasti” löydettävä uusia keinoja maiden välisen ystävyystoiminnan syventämiseksi. Suomalaisneuvostoliittolaisen kaupunkiystävyyden ideologinen ydin oli lähellä SNS:n ulkopoliittista kasvatustehtävää, jonka tavoite oli YYA-hengessä ”kehittää maittemme välillä ystävällistä yhteistyötä vuonna 1948 solmitun pohjalta sekä lujittamaan rauhaa Pohjolassa ja koko maailmassa”. (SNS ark vk 69.) Kaupunkiliiton osastopäällikkö Sakari Kallio kutsuttiin ystävyyskuntajaoston puheenjohtajaksi, mikä legitimoitiin liiton aseman kaupunkien ”idänsuhteiden” päähoitajana. Jaosto, jonka edustajat valittiin SNS-aktiiveista ja toimivasta kaupungin johdosta, sai laajat valtuudet toimia ystävyyskaupunki- ja kuntatoiminnan yhdyselimenä.

Sille annettiin muun muassa tehtäväksi tulevien suurten ystävyystapaamisten järjestäminen. Kanssakäymisen katsottiin parhaiten toteutuvan vaihtamalla virallisia valtuuskuntia, mutta toiveessa oli saada mukaan laajempia ammatti-, kulttuuri- ja urheiluryhmiä. (Kinnunen 1998, 91–93.)

SNS:n kautta kaupunkikokouksiin suodattui Neuvostoliiton propagandavaikutus, joista keskeisin liittyi käsitteeseen rauha. Rauhantyö oli sodan jälkeen yksi Neuvostoliiton ulkopoliittikan kärjistä, ja maa asemoi itsensä kansainvälisen rauhantyön ja jälleenrakennuksen kärkeen – omilla ehdoillaan. (Mikkonen 2015, 118–121.) Viesti siirtyi suoraan kaupunkiyhteistyöhön, kuten julkilausumassa 1969 todetaan: ”Kaupungit molemmissa maissa tulevat pyrkimään esiintymään kansainvälisten ongelmien rauhanomaisen selvittelyn ja jännitystilojen lopettamisen puolesta sekä ovat valmiit toimenpiteisiin, jotka edistävät aseidenriisuntaa, ovat tähdätyt maailmasodan uhkaa vastaa sekä myötävaikuttavat ihmiskunnan rauhanomaiseen tulevaisuuteen”. Yleispoliittisena tavoitteena ”osanottajat tervehtivät Suomen ja Neuvostoliiton hallituksen aloitetta yleiseurooppalaisen neuvottelukokouksen järjestämiseksi”. (SNS ark. jl 69.)

Kaupunkiliitolle siltarooli ja Helsingin kokous 1971

Suomen Kaupunkiliiton ja Neuvostoliiton Ystävyyskaupunkien liiton välinen sopimus allekirjoitettiin tammikuussa 1970 eli samana vuonna kun YYA-sopimusta jatkettiin kahdeksan vuoden kaudella. Se loi kiinteät perusteet keskusjärjestötasoiselle yhteistoiminnalle. (SKL 7/1971.) Delegaatioiden vaihto alkoi ja neuvosto-osapuolet toivat esiin ajatuksen muun muassa toiminnan laajentamisesta aluejärjestelmän ja asiantuntijavaihdon avulla sekä syventämällä ystävyyskaupunkilaisten kosketuksia turismia kehittämällä. Kaupunkiliiton delegaatio kutsuttiin Neuvostoliittoon suunnittelemaan seuraavaa yk-kokousta. Delegaatiolle näytettiin Jaroslavlissa, Odessassa ja Leningradissa rakennustoimintaa, terveydenhoitoa ja hallintoa. Sakari Kallio, Kaupunkiliiton idänsuhteiden keskeinen luoja, hehkutti matkan jälkeen, että ”saimme erinomaisen kuvan Neuvostoliiton kaupunkien toiminnasta ja niiden pyrkimyksestä asukkaitensa ja koko maan hyvinvoinnin edistämiseksi.” (SKL 7/1970.)

Varatuomari Kallio kuului jälleenrakennusajan uusiin kunnallismiehiin. Hän oli toiminut muun muassa nimismiehenä ja Salon sosiaalijohtajana ennen siirtymistään Suomen Kaupunkiliiton palvelukseen vuonna 1962. Osastopäällikkönä Kallion vastuulle tulivat idänsuhteet. Uusi sopimus avasi Kaupunkiliitolle oven ystävyyskaupunkien maailmanliittoon UTO:oon, jossa Neuvostoliitto vaikutti. Kallion ohella idänsuhteiden urbaaniksi avainhenkilöksi nousi Kaupunkiliiton toimitusjohtaja L. O. Johanson, jonka kotona käytiin neuvotteluja neuvostodelegaation vierailun aikana. Kesällä 1970 Kaupunkiliiton hallitus teki päätöksen liittyä UTO:n jäseneksi ja liitto astui kansainväliseen siltarooliinsa UTO:n VII maailmankongressissa Leningradissa heinäkuussa 1970. Suomi sai kutsun tarkkailijamaana, ja matkaan lähti edustajia 42 kaupungista, kauppalasta ja maalaiskunnasta. Delegaatio kuului suurimpiin ulkomaisiin valtuuskuntiin. Kaupunkiliittoa edustivat muun muassa Johanson ja osastopäällikkö Aulis Pöyhönen, sekä hallituksen varapuheenjohtaja, helsinkiläinen apulaiskaupunginjohtaja Veikko Järvinen (sd.). (SNS ark, vk 70; SKL no 8/1970.)

Kongressia voidaan pitää Neuvostoliiton kaupunkidiplomatian suurena propagandavoittona. Teemat liittyivät maailmanpolitiikkaan, kulttuuriin, nuorisotoimintaan ja elinikäiseen oppimiseen ja asukkaiden osallistumiseen, ympäristökysymyksiin sekä kaupungistumiseen yleisesti. Kuudenteen ”koriin” liitettiin toive kaupunkisuunnitteluun liittyvän vaihdon

lisäämisestä. UTO:lla oli pitkälle meneviä suunnitelmia saada kaupunkisuunnittelun maailmankeskus Sofiaan Bulgariaan. Unescon 6. kongressin päätösten mukaisesti (Pariisi 1967) UTO:n tehtäväksi nostettiin ”rauha, ihmisten turvallisuus ja osallisuus, aseistariisun ja asevarustelun vähentäminen”. Keinoina olivat kaupunkien ruohonjuuriyhteistyö sekä verkottuminen ”kolmannen maailman” kaupunkeihin. (SKL 7/1970; SNS ark.; UTO aineistot 70.)

Leningradissa UTO:n sääntöjä muutettiin siten, että järjestöön voitiin liittää kaupunkiliittoja. Neuvostoliittolaiset petasivat Suomen Kaupunkiliitolle sillanrakentajan roolia, kun siitä kesällä 1970 tehtiin UTO:n ainoa kaupunkiliittojäsen. Se oli ainoa liitto maailmassa, joka kuului kahteen kansainväliseen kaupunkijärjestöön (IULA ja UTO). Kaupunkiliiton uusi siltarooli näkyi toisessa ystävyyskaupunkikokouksessa, jonka Kaupunkiliitto ja SNS järjestivät yhdessä Helsingin kaupungin kanssa elokuussa 1971. Erikoiskoneet toivat Helsinkiin lukuisia ”kunnallismiehiä” naapurista – kyseessä oli siihenastisista suurin Neuvostoliitosta Suomeen koskaan saapunut virallinen valtuuskunta. Osallistujat jalkautuivat neljäksi päiväksi ystävyyskaupunkeihinsa ja saapuivat sitten pääkaupunkiin suurenkokoukseen. Valmistelukomitean puheenjohtaja oli Helsingin ylipormestari Teuvo Aura (lib.), joka isännöi myös Moskovan kaupungin valtuuskuntaa. Aura yhdisti tervehdyssanoissaan YYA-retoriikkaa myötäilevän läntisen kaupunkiviestin: ”Maittemme välisen ystävyyden ja hyvien naapuruussuhteiden perustana on aina ollut ja tulee olemaan ihminen ja ihmisen väliset henkilökohtaiset kosketukset”. (SNS ark. vk 71 ja yk 71, p&t; SKL 7/1971.)

Helsinki esitteli modernia kulttuuriosaamistaan, keisarin pääkaupunki oli pantu sivuun. Kokouspaikaksi oli valittu Alvar Aallon 1958 länsimaisittain modernistinen, Suomen Kommunistisen Puolueen omistama Kulttuuritalo Alppilassa, monilla sisä- ja ulkopoliittisilla merkityksillä ladattu tila. Leningradiin verrattuna uutta oli se, että Suomen hallitus otti nyt paikkansa kokouksissa ja tarjosi ensimmäisen kokousillallisen vastavalmistuneessa teekkareiden ylioppilaskuntatalossa Dipolissa Otaniemessä. Toista illallista isännöi Helsingin kaupunki ja se nautittiin modernisti saneeratun Kaupungintalon juhlasalissa. Itse kokous avattiin Helsingin kaupunginorkesterin jousi- ja puhallinryhmän esityksellä, kapellimestarina Jorma Panula. Kolmikanta ystävyysseurat-kaupunkiliitto-isäntäkaupunki näkyi puheenjohtajiston ja sihteeristön valinnassa. Puheenjohtajiksi valittiin kokeneet Aura ja leningradilainen A. A. Sizov, Leningradin kokouksen isäntä. Kokouksen sihteeriksi valittiin Kallio Kaupunkiliitosta, SNS:n ystävyyskuntasihteeriksi Antero Leppänen ja toiminnanjohtaja V. V. Dimitrjev NLS-seurasta sekä sihteeriksi V. M. Zaitsev Neuvostoliiton Ystävyyskaupunkien liitosta. Julkilausumavaliokunta valittiin toimitusjohtaja L. O. Johanson. (SNS ark yk 71, k&o.)

Leningradin kokouksen tavoin myös Helsinkiin lisättiin valtiollinen kerrostuma. Sen korkeimmaksi symboliksi tuli avajaisia läsnäolollaan henkilökohtaisesti kunnioittanut tasavallan presidentti Urho Kekkonen. Presidentti oli edellisenä päivänä muuttanut kesänvietosta Tamminiemeeseen. Unkarin presidentin Pál Losonczin valtiovierailu painoi päälle, mutta aikataulusta oli raivattu tunti ystävyyskaupunkikokoukselle. (UKK ark, pk 21.8.1971.) Kun suomalaisisännät korostivat puheenvuoroissa kunnallispoliittisia intressejä, vieraiden tervehdyksiin liittyi ulkopoliittinen kasvatustehtävä. Yhdistävä kitti löytyi YYA-hengestä, kuten Sizovin puhe osoittaa. Hän totesi, että ystävyyskaupunkitoiminta lujittaa ”maittemme välisiä ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosuhteita”. Sama sävy oli Neuvostoliiton korkeimman neuvoston puhemieshistön puheenjohtaja Nikolai Podgornyin tervehdyksessä. Ylipormestari Auran tervehdyssanoissa haettiin tuntumaa kunnallispoliittiseen erityisintressiin viittaamalla ystävyyskaupunkitoiminnan ”laaja-alaisuuteen ja hedelmällisyyteen” vastavuoroisen informaation antajana ja vierailuvaihdon edistäjänä. Auran puhetta täydensi Suomen hallituksen

tervehdyksen tuonut ministeri Pekka Kuusi. Kuusi puhui samanhenkisesti kuin Kekkonen: oli tarve saattaa ”laajat kansalaispiirit välittömään ja jatkuvaan kosketukseen naapurimaan ihmisen kanssa”. (SNS ark, yk 71, p&t.)

Puheissa risteili nyt kaksi tasoa: kuntien ja sen asukkaiden rooli sekä ystävyiden ja avunannon ulkopoliittinen merkitys. Kolmannen eli kansainvälisen ulottuuden toi UTO:n tervehdyksen välittänyt André Chaudier, joka korosti maailman kaupunkien roolia rauhanomaisen kanssakäymisen edistäjänä. Kaupunkiliiton sillanrakentajan roolia korosti se, että paikalla oli myös Ruotsin ja Tanskan kunnallisliittojen edustajia sekä DDR:n kaupunkikuntapäivien johtaja. Kokouksesta lähti laatuun ensimmäinen tiedonanto maailmalle, mikä antoi yk-kokoukselle vahvan kaupunkidiplomaattisen lisän. Ideologisesti julkilausumaan yhdistettiin YYA-kuorutus eli toive ”naapurisovun lujittamisesta” ja perustason informaatiotoiminnan lisäämisestä. UTO:n toimintaan sitouduttiin korostamalla kaupunkien roolia ”rauhan, kansojen turvallisuuden ja sosiaalisesta edistyksen” rakentajina. Julkilausumaa leimasi Neuvostoliiton toive saada tukea ”kansainvälisten ongelmien rauhanomaiseen selvittelyyn” sekä ”jännitystilojen laukaisemiseen”. Suomen ulkopoliittikan linjaa tuki julkilausumassa esitetty toive saada Helsinkiin Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokous. (SNS ark, yk 71 jak ja p&t.)

Helsingin tiedonannosta ja julkilausumasta selviää, että viimeistään tässä vaiheessa ystävyyskaupunkidiplomatia oli alisteista kylmän sodan kansainväliselle diplomatialle. Retoriset avainlauseet oli tuotettu jo Leningradin kokouksesta 1969 ja niitä toistettiin Helsingissä: oli löydettävä keinoja ”maailmantilanteen perinpohjaiselle parantamiselle” lisäämällä keskinäistä yhteistyötä. Oli vahvistettava ”kansojemme välistä ystävyysuhdetta” sekä käytävä ”taistelua rauhan ja turvallisuuden puolesta” (SKL 7/71). Asiakirjoista ja *Suomen Kunnallislehden* kokouskuvauksista välittyy kuitenkin myös suomalaisten aito innostus saada olla osa kansainvälistä politiikkaa. Yk-kokous tarjosi kuntakentälle mahdollisuuden ainakin retorisella tasolla ja symbolisesti asettua Suomen virallisen ulkopoliittikan taakse ja tämä mahdollisuus käytettiin hyödyksi täysimittaisesti.

Yk-kokousten teemoista sovittiin SNS:n ystävyyskaupunkijaostossa ja suurkokouksia edeltäneissä pienemmissä yhteistapaamisissa. Haettiin isoja ja yleisiä ajankohtaisteemoja. Virikkeitä tuli kaupunkien maailmanliittojen kokouksista ja myös isäntäkaupungin intressit otettiin huomioon. Helsingin neljästä pääteemasta kolme liittyi liikenne- tai kaupunkisuunnitteluun (ks. liite 1). Ihmisystävällisestä kaupunkisuunnittelusta alustivat Kaupunkiliiton Johanson ja Moskovan pääarkkitehti M. V. Pošin. Se liittyi suoraan UTO:n kansainväliseen tavoitteeseen tehdä kaupunkisuunnittelusta keino rauhanomaisuuden edistämiseksi. Johanson käsitteli aihetta sosiaaliselta ja teknilliseltä kannalta ja Pošin keskittyi kuvaamaan Moskovan suunnittelua sosialismin aikana. Katsauksenomaisia olivat teeman ”asuin ympäristön suunnittelu kaupungissa” alustukset. Isäntäkaupunkia edusti Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston virastopäällikkö Lars Hedman ja Leningradin kehitysnäkymistä ja asuntoalueiden suunnittelusta puhui Leningradin pääarkkitehti G. N. Buldakov. (SNS ark yk 71, p&t.)

Ety-kokouksen hengessä: Tallinna 1974, Turku 1976 ja Kiova 1978

Nostetta seuraaviin 1970-luvun ystävyyskaupunkikokouksiin toi Helsingissä vuonna 1975 pidetty Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokous. Suomen ja Neuvostoliiton suhd historiasta löytyi monenlaisia aiheita ystävyyskaupunkikokousten puheisiin. Helsingin kokouksen jälkeen valtion päämiesten tervehdykset kuuluivat asiaan. Tallinnassa sopi muistella (Kekkonen tervehdyksessä) Moskovan välirauhaa 1944, joka ”mahdollisti Suomen suunnanmuutoksen ja avasi uuden ulkopoliittikan Paasikiven viitoittamalla tiellä” (SNS ark yk 74, p&t.)

Perinteitä luotiin: Tallinnassa elokuussa 1974 uutta oli ystävyysden kuusen istuttaminen. Kun pallo oli jälleen neuvostojärjestäjillä, korostui Tallinnassa Helsingin kokousta selvemmin ”ulkopoliittinen kasvatulinja”, kaupunkien roolia peilattiin puheissa maailmantilanteeseen, yleispolitiikkaan ja kansainvälisiin suhteisiin. Neuvostoliittolaiset viittasivat saavutuksiinsa kansainvälisessä liennytyksessä. Oli saatu ”loppu ulkoiselle aggressiolle Vietnamissa” ja otettu ”ensimmäiset askeleet poliittisen säännöstelyn suuntaan Lähi-idässä”. Oli ”saavutettu vakava ja historiallinen käännekohta” USA:n ja Neuvostoliiton suhteissa sekä toteutettu sopimus Neuvostoliiton ja Saksan Liittotasavallan välillä”. Uudet sopimukset oli saatu myös Saksan liittotasavallan ja DDR:n, Puolan ja Tšekkoslovakian välillä ja edessä siinsi Euroopan yhteistyö- ja turvallisuuskokous. Tallinnassa agendalle nousi teema ”maittemme ystävyyskaupunkien suhteet – tärkeä tekijä Suomen ja Neuvostoliiton välisten ystävyys-suhteitten kehittämisessä”, joka sittemmin toistui lähes liturgisena elementtinä seuraavissa kokouksissa, usein ideologien eli ystävyysseurojen edustajien alustamana. IULA:sta kokouksen aiheeksi suodattui kysymys ilmansaasteiden torjunnasta. (SNS ark yk 74, p&t; SKL 7/1974; Hirvonen 2011, 16–20.)

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokous Helsingissä kesällä 1975 muutti Euroopan suuntaa ja vahvisti isäntämaan kansainvälistä asemaa. Säteilyä riitti ystävyyskaupunkitoimintaan, johon ETY-kokous antoi uutta hohdetta. Suomen Kaupunkiliitto nautti laajaa kansainvälistä luottamusta, ja nostetta sai erityisesti kaupunkineuvoksen arvonimellä palkittu L. O. Johanson, joka UTO:n hallituksen 25. kokouksessa Ranskan Cabourgissa 1975 piti yhden pääpuheista. Kun Kallio oli vuonna 1972 siirtynyt Sosiaalhallituksen ylijohtajaksi, nousi Johansonin merkitys Kaupunkiliiton idänpolitiikan toimijana. Ranskassa Johanson korosti, että ETYK-hengessä saattoi kehittää kansainvälistä ystävyyskaupunkitoimintaa. Tämä ulkopoliittinen toive huomioitiin julkilausumassa. Siinä lausuttiin painokas toive, että kaupungit edistäisivät rauhaa ja ”tarmokkaasti vastustaisivat kaikkia yrityksiä saattaa jälleen maailma ’kylmän sodan’ ilmapiiriin”. Asevarusteluun käytettyjä valtioiden varoja tuli nyt kanavoida ihmisten elämänedellytysten parantamiseen kuntatasolla. (SKL No 1/1976.)

Käytännön toimiin päästiin Turun konserttitalossa pidetyssä neljännessä yk-kokouksessa 1976. Siitä leivottiin urbaani pienois-ETYK. Aurajoen kaupungin erityisasema eräänä vanhimpana ”veljeskaupunkina” toi sähköä ja vetovoimaa kokoukseen, jossa onnistuneesti yhdistettiin erilaisia tavoitteita, kärjessä YYA-viesti ja ulkopoliittinen kasvatustehtävä (SNS) ja kaupunkidiplomatia (SKL). Kokous oli suurin siihenastisista, delegaatioita oli 49 ja Suomi järjestäjänä integroi tapahtumaan vahvan valtiollisen tason. Paikalla oli laaja otos poliittisten nuorisjärjestöjen edustajia. Presidentin tervehdyksen ohella valtiollista arvovaltaa Turun kokoukselle toi ulkoministeri Kalevi Sorsan (sd.) tervehdys ja Sorsan isännöimä päätösillalisen Turun linnassa. Paikan päälle oli saapunut tervehdystä tuomaan myös opetusministeri Paavo Väyrynen (kesk.). Turussa jatkui Leningradissa alkanut Leninin muiston vaaliminen. Delegaatioiden edustajat kävivät ennen avajaisia laskemassa kukat Leninin Turussa käynnin muistoksi pystytetyille muistomerkillle. (SNS ark yk 76, jak. k&k ja p&t.)

Kaikissa puheissa sitouduttiin innostuneesti ETYK:n rauhan ja turvallisuuden viestiin kansoja yhdistävänä asiana. Kun ulkopoliittikka korostui, oli urbaanit erillisteemat korvattu poliittisilla yleisalustuksilla ja monilla tervehdyksillä. Vain yksi kaupunkiaihe nostettiin esiin: kaupunki ja nuoriso. Naisnäkökulmaa toi Neuvostoliiton Rauhankomitean Neuvostonaisten komitean tervehdys. Kaupunkiliitto sai kiitosta, erityisesti puheissa nostettiin esiin Johanson. Uutta, intiimiä sävyä edusti Johansonin isännöimä epävirallinen ystävien illanvietto kokouksen aattona. Ensimmäistä kertaa puheista tihkui aito ilo. Suhteisiin oli tullut sydä-

mellisyyttä, Johanson korosti. Oli saatu ”yhteyksiä, joiden säteilyvaikutus on ollut laajaa ja kansojen molemminpuolista ymmärrystä lisäävää”. Perusviesti oli kaupunkidiplomaattinen, sillä Johanson korosti kuntien merkitystä ”atomi-avaruuskauden aikana” – vain kuntatasolla tunnettiin parhaiten ihmisten tarpeet. (SNS ark p&t 76.) Yleis- ja kaupunkidiplomaattisena voittona voidaan pitää sitä, että Turussa olivat läsnä sekä IULA:n että UTO:n edustajat. Molemmat liitot korostivat Suomen tärkeää asemaa kansainvälisessä yhteistyössä. Tervehdyksissä kiitettiin Johansonin roolia sillanrakentajana idän ja lännen välissä. (SKL 12/1976.)

ETY-henki ja YYA-politiikka yhdistyivät edelleen Kiovan yk-kokouksessa elokuussa 1978. Kokous pohjusti YYA-sopimuksen tulevaa 30-vuotisjuhlaa ja ystävyyskaupunkitoiminnan 25-vuotisjuhlaa. Kioassa YYA-sopimuksen ”ystävyyttä” tulkittiin eri kanteilta. Kaupunkiliitto tervehti ilolla ystävyyssopimusta, joka mahdollisti laajan kaupunkien ja kuntien verkottumisen. SNS:n ystävyyskuntajaosto oli toimittanut kaupunkiaiheisen juhla- ja muistokirjan, jossa side ulkopoliittisen kasvatustehtävän ja kunnallisen intressin välillä määriteltiin nyt aukottomaksi, hedelmälliseksi ja ainutlaatuisiksi. Ystävyyskaupunkikokouksen avajaisissa Ukrainan sosialistisen neuvostotasavallan pääkaupungin elokuvatalossa yhdistettiin globaali maailmantilanne YYA-sopimuksen ja ETY-kokouksen viestiin. *Suomen Kuntalehti* raportoi, että ”kaupunkien ja kunnallishallinnon rooli Ety-kokouksen päätösten toteuttamisessa, liennytyksen jatkamisessa ja neutronipommin valmistelun estämisessä olivat nousseet johtavaksi toimintasuunnaksi. Kaupunki ei viime kädessä ole pelkästään yksilöitään varten, vaan sillä on yhdessä muiden kaupunkien kanssa oma vastuunsa koko maailman asioista”. (SNS ark vk 78; SKL No 7/1978.)

Kiovaan rakennettiin näyttävä tapahtuma, ja yhteisestä historiasta löytyi ammennettavaa. Neuvostoliittolaiset puhujat olivat ystävyyskaupunkien liiton johtotehtävissä toimivia korkean tason poliittisia vaikuttajia ja Suomesta äänessä olivat SNS:n ja Kaupunkiliiton vaikuttajat. Vaikka kaupunkiteemaksi oli Kioassa valittu ”liikunta ja urheilu kaupungeissa”, pääpaino oli kaupunkien maailmanpoliittisessa roolissa. Kioassa isännät korostivat lähes myyttisesti Suomen roolia sillanrakentajana; näkemys heijasti ETY-kokouksen jälkivaikutusta. Kokosveteraanin, ystävyyskuntajaoston varapuheenjohtajan, maaherra Paavo Aition mukaan:

[M]e suomalaiset tunnemme tänään suurta mielihyvää siitä, että Suomi solmi ensimmäisenä kapitalistisena maana ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosopimuksen sosialistisen naapurinsa kanssa. Me myös ensimmäisinä olimme aloittamassa taloudellista yhteistyötä Neuvostoliiton kanssa viisivuotisten runkosopimusten puitteissa. Myös monilla muilla aloilla, kuten esim. kulttuurissa, tieteessä ja tekniikassa, maamme ovat antaneet yhteisen esimerkin eri yhteiskuntajärjestelmiin kuuluvien valtioiden myönteisestä kehittämisestä. (SNS ark vk 78 ja yk 78, p&t ja jl.)

Aitio toivoi, että ystävyyskaupunkien välille saataisiin lisää myös taloudellista ja kaupallista toimintaa.

Suomen Kunnallislehti haastatteli Kioassa SNA:n ystävyyskunta-asiamiestä Antero Leppästä, jolle yhdessä Teuvo Auran, Paavo Aition ja L.O. Johansonin kanssa myönnettiin Neuvostoliiton Ystävyyskaupunkien liiton ansiomerkki työstä ystävyiden hyväksi. Leppänen, joka oli ollut mukana järjestämässä kaikkia yk-kokouksia, saattoi viitata ”laadulliseen edistykseen”. Hän korosti erityisesti Kaupunkiliiton roolia ja mukaantuloa; syntynyt kolmikanta kaupungit-Kaupunkiliitto-SNS oli tuottanut tehokkaasti konkreettisia tuloksia paikallisesti ja valtakunnallisesti. ”Eräänlaisen kehityksen tuloksena” Leppänen piti sitä, että kansainvälisyys oli nyt hyväksytty kunnallisen toiminnan osaksi. Asenteiden muutosta heijasti se, että

monissa kaupungeissa ystävyyskaupunkitoiminta oli ulotettu laajalle pohjalle, eli ”hyvin monet tavalliset kuntalaiset ovat päässeet toimintaan mukaan”. (SKL 12/78.)

Ystävyys toistaa itseään 1980-luvulla

Viimeinen suuri ystävyyskaupunkikokous ennen Neuvostoliiton romahdusta pidettiin Oulussa 1990. Sitä ennen Tampereella 1981, Jaroslavlissa 1983, Lahdessa 1985 ja Riikassa 1988 oli saavutettu tasapaino yleispoliittisten ja paikallisten teemojen välille. Aiempia kokouksia selvemmin puhevastuita delegoitiin ylätasolle ja luotettaville portinvartijoille, Kaupunkiliiton ja SNS:n keskeisille vaikuttajille, ministereille, korkeille virkamiehille ja ulkopuolisille asiantuntijoille. Näyttää siltä, että yk-kokous irrottautui kaupunkidiplomaattisesta erillisroolistaan ja asemoitui aiempaa selvemmin osaksi maitten välistä virallista ulkopoliittikan hoitoa. Kuntamiesten ääni oli marginaalisempaa. Molemmissa maissa seurattiin tarkasti perinnettä, joka pian alkoi toistaa itseään. Järjestelyvastuissa ei tapahtunut muutoksia, kolmikanta SNS-SKL-isäntäkaupunki oli voimissaan. Byrokratian ja budjetin kasvut kertoivat toiminnan paisumisesta, ja Suomen kokouksiin rahoitusapua oli alettu saada valtiolta. Kokouksille oli syntynyt oma erillisretoriikkansa: puheissa ei enää katsottu eteenpäin vaan alettiin vedota ystävyystoiminnan pitkään historiaan. Ilmaisut ”lämmihenkinen ystävyys”, ”menestystarina” ja ystävyyskaupunkitoiminnan rooli suunnannäyttäjänä toistuivat. Tavoite oli edelleen sama kuin vuonna 1969: rauha ja kansojen ystävyden turvaaminen ja lujittaminen. Suomen sillanpäärooli tunnustettiin ja ETY-kokoukseen tai Helsingin henkeen vetoamisesta oli tullut pakollinen kaupunkipäivien ohjelmanumero. (SNS ark yk 81–90, p&t.)

Presidentti Kekkonen tervehdys Tampereen yk-kokoukselle 1981 jäi hänen viimeisekseen. Kekkonen lyhyt tiedonanto tuki traditiolinjaa: siinä todettiin ystävyyskaupunkitoiminnan olevan jo ”hyvä perinne ja luonteva osa maittemme välistä yhteistoiminnan kokonaisuksua, joka tukee arvokkaalla tavalla valtiiovallan toimenpiteitä keskinaisten suhteittemme vaalimiseksi ja kehittämiseksi” (SNS ark yk 81, p&t). Vanha presidentti tyytyi korostamaan YYA-sopimusta antamatta Suomen ja Neuvostoliiton välisille suhteille muuta historiapolitiittista ulottuvuutta. Perinnetapana 1980-luvun kokouksissa säilyi se, että neuvostoliittolaiset ammensivat suomalaisia enemmän puheiden pääsisällön maailman- ja rauhanpolitiikasta. Siltametaforan rinnalle voi nostaa näyttämörinnastuksen. Näyttämöiksi nostettiin nyt kakkosketjun kaupunkeja, joilla oli osansa ystävyyskaupunkitoiminnan pioneereina. Jaroslaville, Lahdelle, Riikalle ja Oululle löytyi omat luontevat kaupunkidiplomaattiset roolinsa. Lähteiden perusteella näyttää siltä, että SNS otti aiempaa enemmän ohjaajavastuuta, joskin Suomen Kaupunkiliitto jatkoi uskollisena apurina. Muutos heijasti SNS:n profiilin murrosta – työ alkoi urautua yhä enemmän käytännön toiminnaksi ja ideologinen lataus väljentyä. (Minkinen 1998, 362–363.)

Haasteita tuli myös ympäröivästä yhteiskunnasta. Vuonna 1982 Neuvostoliitto juhlisti 60-vuotista taivaltaan. NKP:n pääsihteeri Leonid Brežnev kuoli ja Suomessa Kekkonen tilalle presidentiksi oli noussut sosialidemokraattien Mauno Koivisto. Yhdysvaltojen presidentiksi valittiin helmikuussa 1983 Ronald Reagan, ja USA:n ulkopoliittikkaan tuli uusia sävyjä. Taivoitteeksi tuli murentaa Neuvostoliiton vaikutusvalta. Se puolestaan johti Neuvostoliitossa talouden ja yhteiskunnan uudistusprosessiin, perestroikaan. Kehitys herätti laajaa kiinnostusta Suomessa, ja valoi uudenlaisia odotuksia ystävyyskaupunkitoimintaan. Paasikiven-Kekkonen linjassa ei kuitenkaan tapahtunut muutoksia ja Suomen 70. itsenäisyyspäivää vietettiin 1987 pohtimalla muun muassa Leninin roolia itsenäistymiskehityksessä. Juhlavuoteen osui myös lokakuun vallankumouksen 70-vuotistapahtuma, jota Suomessa juhlittiin näyttävästi.

Ystävyyskaupunkikokoukset toteutettiin määrävuosina vakiintuneen käsikirjoituksen mukaan. Kokousten pääpuheenvuoroissa toistettiin rituaalinomaisesti viestiä ystävyyskaupunkien ja -seurojen tärkeästä roolista Suomen ja Neuvostoliiton välisessä yhteistyössä. Lisävuorosa- noja lausuttiin taloudellis-teknisestä yhteistyöstä ja kaupallisista suhteista. Kaupunkiteemat näyttävät liukuneen marginaalisempaan asemaan, joskin vahvaa kaksijakoista perusviestiä toistettiin: kaupungeja tarvittiin edistämään maailmanrauhaa (NL) ja kaupunki kuuluu ihmisille (Suomi). Murrosta enteili Oulun yk-kokous elokuussa 1990. Siihen osallistui täysmäärä delegaatteja molemmista maista. YYA-retoriikka loisti nyt poissaolollaan, ja aatteellista murrosta osoittivat uudet teemat. Puhuttiin paikallishallinnon osuudesta yhteiskunnan kehittämisessä, ekologisista kysymyksistä ja suorien kansalaissuhteiden kehittämisestä. Oulussa sovittiin, että ystävyyskaupunkikokouksia aletaan pitää neljän vuoden välein ja seuraava tulisi järjestettäväksi Neuvostoliitossa 1994. (SN ark vk 81–90.)

”Rakkaat ystävät – daragie druzja!”

Kaupunkikokousten kestoaiheena pohdittiin keinoja lisätä ”tavallisten ihmisten” välisiä kontakteja. SNS:n ystävyyskunta-asiamies Antero Leppäsen mukaan asiassa oli edistytty jo 1970-luvulla. Kokousten suurin merkitys saattoi sittenkin olla siinä, että ne virallisen ohjelman ja yleisulkopoliittisten tavoitteiden ohella todella yhdistivät osallistujat kokemaan hetkellistä, usein aitoa tunnetta todellisesta ruohonjuuritason ystävyydestä. Vieraille esiteltiin monipuolisesti kokouskaupunkia, osaavimpien oppaiden toimesta. Kokoukset pidettiin kesällä, kun isäntäkaupungit olivat kauneimmillaan. Tyylikästä ja korkeatasoista oheis- ja kulttuuriohjelmaa oli ruhtinaallisesti. Tarjoilut olivat runsaita ja illanvietot kosteita. *Suomen Kunnallislehden* ensimmäinen raportti koski Helsingin kokouksen herättämiä tunnelmia 1971: ”[m]e olemme Jyväskylässä kuin kotonamme”, totesivat Jaroslavlin kaupunginjohtaja Hreniv ja yliopiston rehtori Sretenski (SKL 7/1971). Molempien mielestä kuusi vuotta kestäneen ystävyyskaupunkisuhteen parasta antia olivat ihmisten välinen kosketus ja ystävyyssteet sekä ”kotiutuminen toisten oloihin” (SKL 7/1971). Tallinnan apulaiskaupunginjohtaja Valentina Kalda puolestaan vakuutti, että ystävyyskaupunkitoiminnasta oli tullut kansanliike. Ohi virallisten valtuuskuntien tallinnalaiset ja kotkalaiset olivat solmineet suoria, kaupunkilaisten välisiä ystävyys-suhteita. ”Kotkan ja Tallinnan ystävyys on kaupunkilaisten keskeistä ystävyyttä”, vakuutti myös Kotkan apulaiskaupunginsihteeri Tauno Kankanen. (SKL 7/1971.)

Turun 1976 kokousaineistoista henkii uudenlainen intiimiys. Virallisen YYA-ystävyyden rinnalle oli noussut toisenlainen viesti osanottajien välisestä ystävyydestä. Kiinnostava oli Kaupunkiliiton puheenjohtajan Veikko O. Järvisen päätöspuhe. Hän korosti Turun henkeä, ”yhdessäoloamme täällä on leimannut sydämellinen tunnelma”. Sen vaikutuksesta oli ajateltava protokollan ohi, korvattava juhlallisuus ”välittömyydellä ja Rullaati-vaihteella”. Asiapitoisuuden oheen tarvittiin leppoisaa tunnelmaa, joka oli omiaan luomaan ”ikimuistoisia hetkiä, todellisia hyvien ihmisten juhlia”. (SKL 12/1976.)

Neuvostoliiton huippuunsa viritetty, suorastaan imperiaalinen protokollaosaaminen teki suomalaisiin vaikutuksen jo Leningradissa 1969. Vieraiden iloksi suurvallan isännät järjestivät näyttäviä tervetuloseremonioita ja sujuvia siirtymisiä kokouskohteisiin, kansalaisia katujen varsille vilkuttamaan, pioneerilapsia laulamaan, nuoriso- ja taitelijaryhmiä esiintymään ja monenlaista kulttuuria, lähiluontoon tai historiaan painottuvaa oheisohjelmaa. Asiaan kuului visiitti tuntemattoman sotilain ikuisen tulen luo sekä sodan muistomerkkien ja/tai Leninin muistaminen joko puheissa, patsailla, museoissa tai puistoissa. Jaroslavlissa 1983 neuvos-

toisännät korostivat hyvää henkeä. Neuvostoliiton Ystävyysseurojen liiton puhemiehistön varapuheenjohtaja M. M. Pesljak, kaupunkikokousten veteraani, kiteytti tunnelmat: ”[s]e pitkä luottamuksen tie, jota olemme kulkeneet, kantaa hedelmää”. Kokous kokoukselta on luonteenomaiseksi muodostunut Pesljakin mukaan ”entistä välittömämpi ilmapiiri”. (SNS ark yk 83, p&t.) *Suomen Kunnallislehden* haastattelemat kokousvieraat kertoivat monipuolisesta vuorovaikutuksesta yk-kokousten välillä. Toinen kokousveteraani, kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Veikko Halonen Suolahdesta korosti samaa: ”[k]okous kokoukselta näiden päivien anti on lähestynyt yhä enemmän tavallista kaupunkilaista ja hänen tarpeitaan. Se antaa mahdollisuuden käytännön ystävyystoiminnan kehittämiseen” (SKL 12/1983).

Mitä opimme?

Oulun yk-kokous 1990 jäi viimeiseksi jatkosuunnitelmista huolimatta. Neuvostoliitto lakkasi seuraavana vuonna olemasta valtio. Sen seurauksena SNS:n nimi muutettiin Suomen ja Venäjän kansojen ystävyysseuraksi. Sen rooli muuttui ja myös Suomen Kaupunkiliiton toiminta tuli tiensä päähän. Siitä tuli yhdessä Suomen Kunnallisliiton ja viiden muun liiton kanssa osa kesäkuussa 1993 perustettua Suomen Kuntaliittoa. Toimivat tahot siirtyivät yhdessä yk-kokousten kanssa historiaan, mutta mitä niistä jäi perinnöksi? Yk-kokouksiin liittyvä runsas lähde- ja mediamateriaali todistaa ainakin sen, että SNS pääsi toteuttamaan tavoitteitaan kaupunkien ja Kaupunkiliiton avulla. Seura ja sen kautta Neuvostoliiton vastaavat organisaatiot onnistuivat sitouttamaan Suomen kaupunkien porvarillisia ja sosialidemokraattisia johtohenkilöitä YYA-viestiin ja Neuvostoliiton ulkopoliittisiin tavoitteisiin. Aikaa myöten kokoukset alkoivat saada Suomessa paljon mediahuomiota ja lehtikuvissa nähtiin porvarillisia kaupunginjohtajia laskemassa kukkalaitteita Leninin muistopaikoille, kaupunkineuvoksen ylistävän ETYK-henkeä, liberaaleja luottamusmiehiä istuttamassa ystävyyspuuta neuvostokaupunkien puistoihin sekä sosialidemokraattisia kunnallismiehiä puhumassa ystävyystyöstä, luottamuksesta ja maailmanrauhasta – kaikki SNS:lle ja Neuvostoliitolle tärkeitä teemoja.

Ystävyyskaupunkikokouksiin purkautui molempien maiden ulko- ja paikallispoliittisia tavoitteita. Neuvostoliitto halusi kaupungit mukaan vahvistamaan valtiollista YYA-sopimusta, kun taas Suomessa toivottiin välitöntä ja suoraa yhteistyötä suuren naapurimaan kaupunkien kanssa. Ystävyyskaupunkikokoukset ”keksittiin” vuonna 1969, jotta Suomen ja Neuvostoliiton kaupunkien vuosia jatkuneelle yhteistyölle saatiin institutionaaliset raamit myös kuntatasolle. Kun Neuvostoliitto romahti, siirtyivät kaupungit hoitamaan suhteitaan suoraan. Kitkaton murros osoitti, että ystävyyskaupunkitoiminta koettiin tärkeänä, mutta mahtipontiset yk-kokoukset jäivät historiaan. Ne olivat kylmän sodan poliittista teatteria, kulissia, joka kaatui, kun rautaesirippu murtui. Sitä ennen Suomen Kaupunkiliitto sai selviä voittoja. Ystävyyskaupunkikokouksista tuli liiton kruununjalokivi. Neuvostoliitto nosti liiton ja erityisesti toimitusjohtaja L.O. Johansonin 1970-luvulla kaupunkidiplomaattiselle mandaatille, toimimaan siltana maailmanlaajuisten kaupunkijärjestöjen, läntisen IULA:n ja sosialistijohtoisen UTO:n välissä. Liiton kädenjälki näkyi myös siinä, että läntisiä kaupunkiteemoja nostettiin yhteiseen pohdintaan. Näitä olivat muun muassa ihmiskasvoinen kaupunkisuunnittelu, ilmastoteemat sekä asukasosallistuminen. On oman tutkimuksen aihe, miten Kaupunkiliitto lopulta onnistui haastamaan neuvostoajattelua vai oliko lopputuloksena sittenkin vain liiton hetkellinen ”suomettuminen” SNS:n vetonarussa.

Leningradin kokouksessa 1969 yk-kokouksille annettu ideologinen tehtävä onnistui; ne auttoivat tutustumaan ”puolin ja toisin ystävyyskaupunkien elämään, työskentelyyn,

elämäntapoihin ja kulttuurisaavutuksiin”. Lopulta tärkeää saattoi olla se, että kuntien ja kaupunkien johtohenkilöt pääsivät toistuvasti rautaesiripun toiselle puolelle, tutustuivat neuvostoliittolaisiin kaupunkeihin ja kaupunkivaikuttajiin ja näkivät toisenlaisen tavan hoitaa paikallisasioita. Kokoukset välittivät myös aitoa yhdessäolon iloa, sillä toistuvasti ne päättyivät toteamukseen: ”Pian taas tavataan!”

Liite 1: Ystävyyskaupunkikokousten teemat 1969–1990

Leningrad 1969

Lenin ja Suomen ja Neuvostoliiton väliset suhteet
Ystävyyskaupunkien suhteet
Kaupunkien mahdollisuudet kansainväliseen toimintaan

Helsinki 1971

Ihmisyystavallinen kaupunkisuunnittelu
Esikouluikäisten lasten päivähoito
Asuin ympäristön suunnittelu kaupungissa
Kaupunkien liikennesuunnittelun tavoitteet

Tallinna 1974

Maittemme ystävyyskaupunkien suhteet
Kaupunki ja ympäristösuojelun ongelma
Asukkaiden osallistuminen kaupunkien hallintoon

Turku 1976

Neuvostoliiton ja Suomen kaupunkien osuus Neuvostoliiton ja Suomen suhteiden kehittämisessä sekä niiden toiminta ETY-kokouksessa hyväksytyjen periaatteiden ja sopimusten toteuttamiseksi
Kaupunki ja nuoriso
Suomi-Neuvostoliitto-seuran ja Neuvostoliitto-Suomi-seuran toiminta ja niiden osuus ystävyyskaupunkitoiminnassa

Kiova 1978

YYA-sopimus 30 vuotta
Liikunta ja urheilu kaupungeissa
Suomalaisten ja neuvostoliittolaisten kaupunkien osallistuminen kansainvälisten järjestöjen toimintaan

Tampere 1981

Suomalais-neuvostoliittolainen ystävyyskaupunkitoiminta kansainvälisen yhteistyön, liennäyttyksen ja rauhan edistäjänä
Perusterveydenhuollon toteuttaminen
Asuin ympäristön laadun kehittäminen
Kaupungin kulttuuri- ja vapaa-ajantoiminta

Jaroslavl 1983

30-vuotta suomalais-neuvostoliittolaisten ystävyyssuhteiden solmimisesta ja kaupunkien tehtävä maittemme välisten hyvien naapurussuhteiden ja rauhan lujittamisessa
Kaupunkien osuus historiallisten muistomerkkien suojelussa ja kaupunkikuvan vaalimisessa Suomen ja NL:n välinen taloudellinen ja tekninen yhteistyö
Koululaitos kasvattaa nuoria rauhaan

Lahti 1985

ETY-kokouksesta 10 vuotta: Suomen ja Neuvostoliiton ystävyyskaupunkien ja ystävyysseurojen osuus liennytyksen ja yhteistyön edistämässä
Kaupunki ja nuoriso – kansainvälinen nuorisovuosi 1985
Kaupunkien energiapolitiikka ja sen vaikutukset yhdyskuntasuunnitteluun ja ympäristön-suojeluun

Riika 1988

Kaupunki ja nuoriso
Paikallishallinnon ja palvelutoiminnan kehittäminen
Ystävyyskaupunkien osuus Suomen ja Neuvostoliiton kaupallisissa suhteissa

Oulu 1990

Paikallishallinnon osuus yhteiskunnan kehittämisessä
Ystävyyskaupunkien taloudelliset suhteet
Ekologiset kysymykset
Suorien kansalaissuhteiden kehittäminen ystävyyskaupunkien välillä

Viitteet

- 1 Ystävyyskaupunkitoimintaa on yleisellä tasolla tutkittu vielä varsin vähän; muutama opinnäytetyö on tehty ystävyyskaupunkitoiminnasta Turun ja Leningradin sekä Kouvolan ja Vologdan välillä. Ruotsiin levittäytyvää kummikaupunkitoimintaa on tutkittu laajasti, samoin ilmiön yleisistä edellytyksistä on alkanut ilmestyä artikkeleita. Ks. Korppi-Tommola 1982; Laitinen 2000; Suominen 2010; Ahonen 2016.

Lähteet

Arkistolähteet

Presidentti Urho Kekkosen arkistosäätö (UKK ark)
Päiväkirjat 1971 (pk)

Valtionarkisto: Suomi-Neuvostoliitto-seuran arkisto 1944–1991 (SNS ark)
Vuosikertomukset 1944–1991 (vk)
Ystävyyskaupungit ja ystävyyskaupunkikokoukset 1945–1991 (yk)
kutsut ja painetut ohjelmat (k&o)
järjestelyasiakirjat (jak)
puheet ja tervehdykset (p&t)
julkilausumat (jl)
tiedonannot (ta)

UTO-aineistot 1970

Ystävyyskaupunkien 7. maailmankongressi Leningradissa heinäkuussa 1970
valmistelumateriaali (vm)

Lehdet

Suomen Kunnallislehti, vuosikerrat 1969–1990.

Mether, Leo, Ystävyyskaupunkien kokous Leningradissa, 7/69.

Valde Näsi, Ystävyyskaupunkien 7. maailmankongressi Leningradissa heinäkuussa 1970, 7/70.

Ihmisyystävällinen kaupunkisuunnittelu ystävyyskaupunkien kokouksen aiheena, 8/70.

Kunnallispolitiikkaa kansainvälisellä tasolla, 7/1971.

Paavo Aitio, Ystävyyskaupunkisuhteet – tärkeä tekijä hyvien naapurisuhteiden kehittämisessä, 7/74.

Ety-kokouksen hengessä ystävyyskaupunkitoimintaa, 1/76.

Jean-Marie Bressand, Maailman ystävyyskaupunkien liiton tervehdys Turussa elokuussa 1976, 12/76.

IV ystävyyskaupunkipäivät aurinkoisessa Turussa, 12/76.

Onni M. Turtiainen: 25-vuotias ystävyyskaupunkitoiminta, 7/78.

Antero Leppänen: Asenteiden muutos ilahduttavaa, 12/78

Kirjallisuus

Acuto, Michele (2016), City Diplomacy. – *The Sage Handbook of Diplomacy*. Eds. Costas M. Constantinou, Pauline Kerr & Paul Sharp. Los Angeles: SAGE Publishing, 510–520.

Ahonen, Kirsi (2016), Kaupunki katsoo kauemmas. Ystävyyskaupunkitoiminnan lähtökohtia ja muotoja 1940-luvulta 2000-luvulle. – *Kaupunki tapahtumien näyttämönä*. Toim. Mervi Kaarinen, Tanja Vahtikari & Timo Vilén. Helsinki: SKS, 102–144.

Ewen, Shane & Hebbert, Michael (2007), European Cities in a Networked World during the long 20th Century. – *Environment and Planning C: Government and Policy* 25, 327–340.

Furmankiewicz, Marek (2005), Town-Twinning as a Factor Generating International Flows of Goods and People: The Example of Poland. – *BELGEO* 2005:1–2, 1–20.

Harvia, Yrjö (1938), *Finlands Stadsförbund 1912–1937*. Helsingfors: Kommunala Centralbyråns i Finland skrifter XIV.

Hentilä, Kalevi (1962), *Suomen kaupunkiliitto 1912–1962*, Helsinki: Suomen Kaupunkiliitto.

Jańczak, Jarosław & Joenniemi, Pertti (2017), Theorizing Town Twinning – Towards a Global Perspective. – *Journal of Borderlands Studies* 32:4, 423–428.

Kinnunen, Kaisa, (1998), *Suomi-Neuvostoliitto-seuran historia 1944–1974*. Jyväskylä: Gummerus.

Kolbe, Laura (2002), Kunnallishallinto ja -politiikka. Kunnallistalous. Helsingin historia vuoden 1945 jälkeen – *Helsingin historia vuoden 1945 jälkeen*. Helsinki: Helsingin kaupunki ja Edita Publishing, 10–477.

Kolbe, Laura (2007), De nordiska huvudstadsmötena åren 1923–2005: kommunal utrikespolitik och urban nordism. – *Historisk tidskrift för Finland* 92:2, 259–285.

Korppi-Tommola, Aura (1982), *Ystävyyttä yli Pohjanlahden. Ruotsin ja Suomen välinen kummikuntaliike 1942–1980*. PAIKKA: Suomen-Ruotsin Kummikuntatoiminnan Keskusliitto.

Melissen, J. (2013), Public Diplomacy. – *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*. Eds. A. F. Cooper, J. Heine & R. Thakur. Oxford: Oxford University Press.

Mikkonen, Simo (2015), The Finnish-Soviet Society: From Political to Cultural Connections. – *Nordic Cold War Cultures. Ideological Promotion, Public Reception and East-West Interactions*. Eds. V. Ingimundarson & R. Magnúsdóttir. Helsinki: Aleksanteri Cold War Series, 109–131.

Mikkonen, Simo & Koivunen, Pia (Eds.) (2015), *Beyond the Divide: Entangled Histories of Cold War Europe*. New York: Berghahn Books.

Mikkonen, Simo (2016), In the Shadow of Technology: The Anatomy of East–West Scholarly Exchanges in the Late Soviet Period. – *History of the Human Sciences* 29:4–5, 151–171.

Minkkinen, Aimo (1998), Katsaus Suomi-Neuvostoliitto-seuran historiaan 1975–1991 – *Suomi-Neuvostoliitto-seuran historia 1944–1974*. Helsinki: Suomi-Venäjä-Seura.

Mitropolski, D. K. (1979), United Towns Organization. – *The Great Soviet Encyclopedia* (1979). <https://encyclopedia2.thefreedictionary.com/United+Towns+Organization>

People-to-People Program 1956 – Eisenhower Presidential Library, Museum & Boyhood Home. <https://>

- www.eisenhower.archives.gov/research/online_documents/people_to_people.html
- Pizzi, Katja & Hietala, Marjatta (Eds.) (2016), *Cold War Cities: History, Culture and Memory*. Series Cultural Memories. Berlin: Peter Lang.
- Plujmin, van der Rogier & Melissen, Jan (2007), *City Diplomacy: The Expanding Role of Cities in International Politics*. Netherlands Institute of International Relations Clingendael.
- Roters, Jürgen & Wolf, Fireder (2013), Städtekooperation und Städtediplomatie im Nahen Osten am Beispiel der Stadt Köln. – *Zeitschrift für Außen- und Sicherheitspolitik* Ausgabe 3:13, 128-152.
- Saunier, Yves-Pierre & Ewen, Shane (Eds.) (2008), *Another Global City: Historical Explorations into the Transnational Municipal Moment, 1850–2000*. New York: Palgrave Macmillan.
- Trubetskoy, Sasha (2017), Biggest Soviet cities. – sashat.me, 21.4.2017. <https://sashat.me/2017/04/21/what-happened-to-soviet-cities/>
- Zelisky, Wilbur (1991), The Twinning of the World: Sister Cities in Geographic and Historical Perspective. – *Annals of the Association of American Geographers* 81:1, 1–31.

Opinnäytteet

- Hirvonen, Annamaria (2011), Kaupunkien yhteiset ympäristöongelmat. Globaalien ympäristökysymysten esiintulo ja niihin reagoiminen IULA:n konferensseissa ja julkaisuissa toisen maailmansodan jälkeen. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma, 2011.
- Laitinen, Katja (2000), Virallista ystävyyttä: Suomen ja Neuvostoliiton välinen ystävyyskaupunkitoiminta 1950-luvulta Neuvostoliiton hajoamiseen. Helsingin yliopisto, pro gradu -tutkielma, 2000.
- Suominen, Viktoria (2010), Ystävyyskaupunkitoiminta 1991–2009 Kouvolan (Kuusankosken, Anjalankosken) ja Vologdan yhteistyö. Kymenlaakso ammattikorkeakoulu, opinnäytetyö, 2010.